

Tự Trọng của Quan Chức

Trần Văn Thọ

Bí thư tỉnh ủy xứ quan họ sắp đặt để đưa con trai mình làm bí thư thành phố lớn nhất tỉnh mình, thay thế người vừa được bầu trước đó mấy tuần. Nhưng rồi, do nhiều ý kiến phản ứng, người con trai được chuyển về làm phó giám đốc một sở. Lại nhớ mấy năm trước, cựu bí thư một tỉnh miền trung cũng sắp đặt cho con trai làm giám đốc sở trong tỉnh mình. Rồi tại một tỉnh nghèo miền cực bắc, các chức vụ quan trọng đều do người nhà của bí thư tỉnh ủy nắm hết. Nhân chuyện nhà công vụ của cựu thứ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo, người dân lại được biết tại một tỉnh ở đồng bằng sông Cửu Long cũng có hiện tượng cha con, anh em, vợ chồng nắm các ghế quan trọng trong tỉnh. Tất cả các vụ việc đó, khi báo chí lên tiếng, đều được giải thích là "đã làm đúng quy trình".

Các bí thư tỉnh đều là Ủy viên Trung ương, trừ vài ngoại lệ. Trước khi được cơ cấu vào các chức vụ lãnh đạo đó, họ đều được học tập các khóa lý luận chính trị cao cấp. Nhưng còn các tố chất về đạo đức, về lòng tự trọng, về lòng trắc ẩn và thương dân thì họ học ở đâu? Nếu có các tố chất này thì dù làm đúng quy trình, đúng luật mà không hợp lòng dân hoặc thấy thẹn với lương tâm thì họ sẽ không hành động như thế.

Tôi vẫn nhớ các bài học về đạo đức và lòng tự trọng của quan chức từ hồi còn học tiểu học ở một nông thôn miền trung, cũng đã trên nửa thế kỷ rồi. Trong các bài học có câu chuyện sau. Có ông quan nhận một thanh niên vào làm trong cơ quan của ông vì thấy khả năng của thanh niên đó thích hợp với công việc đang cần. Cha của thanh niên mừng quá và cảm thấy biết ơn vị quan nên đã mang mấy cây vàng đến tạ lễ. Ông quan một mực từ chối dù được nài nỉ nhiều lần. Cuối cùng, người cha nói: "Ở đây chỉ có ngài với tôi, không ai biết cả, xin ngài nhận cho tôi được vui lòng". Ông quan nghiêm nét mặt: "Trời biết, đất biết, ông biết, tôi biết, sao lại nói không có ai biết?". Ông quan có lòng tự trọng đã dùng cách nói dễ hiểu đối với một thường dân để từ chối lễ vật mà ông thấy không đáng nhận.

Khi lên trung học, tôi lại đọc trong sách câu chuyện về tố chất của quan chức phải giữ mình thanh bạch và không để bị hiểu lầm dù mình không phạm lỗi, không bất chính: "đi qua vườn dưa không cúi xuống sửa dây giày". Sau này khi lên đại học, tôi đọc được nguyên văn của câu trên: Qua điền bắt nạp lý/ Lý hạ bất chính quan (Đi qua vườn dưa không sửa dây giày, đi dưới giàn mận không sửa mũ). Nếu thấm nhuần ý tưởng này thì các bí thư tỉnh ủy dù thấy con trai mình tài giỏi cũng không cho làm việc ở tỉnh mình đang lãnh đạo mà cho đi thi thử tài năng ở những địa phương khác hoặc những lĩnh vực khác.

Ở đại học, tôi cũng đọc được một ý tưởng rất hay về tố chất của một lãnh đạo lý tưởng: "Lo trước cái lo của thiên hạ và vui sau cái vui của thiên hạ" (tiên thiên hạ chi ưu nhi ưu, hậu thiên hạ chi lạc nhi lạc). Nếu ông bí thư tỉnh ủy của tỉnh ở đồng bằng sông Hồng thấm nhuần được triết lý trên thì ông đã không tổ chức đoàn đi khảo sát tốn kém như thế mà dùng ngân sách để cải thiện cuộc sống của dân nghèo, của người đang khó khăn vì đại dịch.

Đã đến lúc không nên dùng lý do "đúng quy trình" để biện hộ cho sự thiếu công tâm, thiếu tự trọng của lãnh đạo. Việc hoàn thiện quy trình hay luật pháp thường mất thời gian nên điều quan trọng là phải có quan chức tốt. Otto von Bismarck (1815-1898), nhà lãnh đạo nổi tiếng của Đức cuối thế kỷ 19, đã nói chí lý (đại khái): "Luật chưa hoàn hảo mà quan chức có lương tâm thì vẫn tốt hơn là có luật hoàn hảo mà quan chức không lương tâm".

Quan chức học đạo đức, lòng tự trọng, tinh thần trách nhiệm ở đâu và lúc nào? Về nhân sự sắp tới ở Đại hội Đảng lần thứ XIII, Trưởng ban Tổ chức Trung ương có phát biểu "kiên quyết không để lọt vào cấp ủy khóa mới những người không bảo đảm tiêu chuẩn, điều kiện, không xứng đáng nhưng cũng không bỏ sót những cán bộ thật sự có đức, có tài, có uy tín". Làm sao chọn được những người có đức? Theo tôi, họ nên được chọn từ thời còn trẻ qua các kỳ thi tuyển nghiêm túc. Trong các kỳ thi, ngoài các môn thi về pháp luật, về chính trị, kinh tế, nên có các môn về giáo dục, triết học, lịch sử. Họ phải học tập, đọc sách để có một hiểu biết nhất định về tư tưởng Đông phương, Tây phương, về tinh hoa của văn minh Việt Nam mới được chấp nhận thi đỗ vào các kỳ thi tuyển quan chức. Với trình độ giáo dục đã thấm vào máu thịt, quan chức sẽ hành động có lương tâm, đầy lòng tự trọng và tinh thần trách nhiệm.

Trần Văn Thọ

